

Gepubliceerd 11 januari 2024

[Link Facebook](#)

KONINGSPOLDER

Van Tom Nuyten zagen we dit artikeltje over de vroegere hofstede Koningspolder op Facebook. Op 6 april 1920 stond in de Nieuwe Zeeuwse Courant het volgende: "In den voorgevel prijkt een gedenksteen, waarin 't volgend opschrift is uitgebeiteld: Op den 9 Yuni 1757 heeft de heer Adolf Ossewaarde op versoek van Sijn Exc. Jonkh. Jan van Borssele aan dit gebouw den eersten steen gelegd." Binnen treft 'n zware, schoone, marmere schouwomlijsting van dien tijd, en tevens een prachtig schouwstuk, n.l. een echt Hollandsch Landschap.

Het was een hoeve met, oorspronkelijk, een rieten dak. In de Goessche Courant van 24 maart 1930 lezen we het volgende: "Hedenmorgen is brand ontstaan in de landbouwschuur van den heer (Bastiaan) v. 't Westeinde in den Koningspolder. De brandspuit was spoedig ter plaatse, doch kon de vlammen niet bedwingen. De geheele schuur en het wagenhuis brandden af. Eenige kalveren en een paar biggen kwamen om. De brand is ontstaan doordat de eigenaar een op het dak zittende kip trachtte te schieten". In 1975 is deze hoeve eveneens ten prooi gevallen aan de uitbreiding van het Sloegebied.

Op de website Oorlogsbronnen.nl vinden we onder de kop 'Koningspolder, 1769-1959' de volgende informatie over deze polder. De Koningspolder had in 1958 een kadastrale grootte van 100.85.00 ha met een belastbare oppervlakte van 99.58.50 ha. De polder ligt in de gemeenten Borssele en 's-Heer Arendskerke. Op 22 december 1752 verleenden de Staten van Zeeland het octrooi tot bedijking van ca. 230 gemeten schorren aan de heer van Borssele en de ambachtsheren van 's-Heer Arendskerke. Het volgende jaar werd de polder bedijkt. De ambachtsheren van 's-Heer Arendskerke verkochten op 15 juni 1757 het hun toebehorende gedeelte met behoud van de ambachtsrechten.

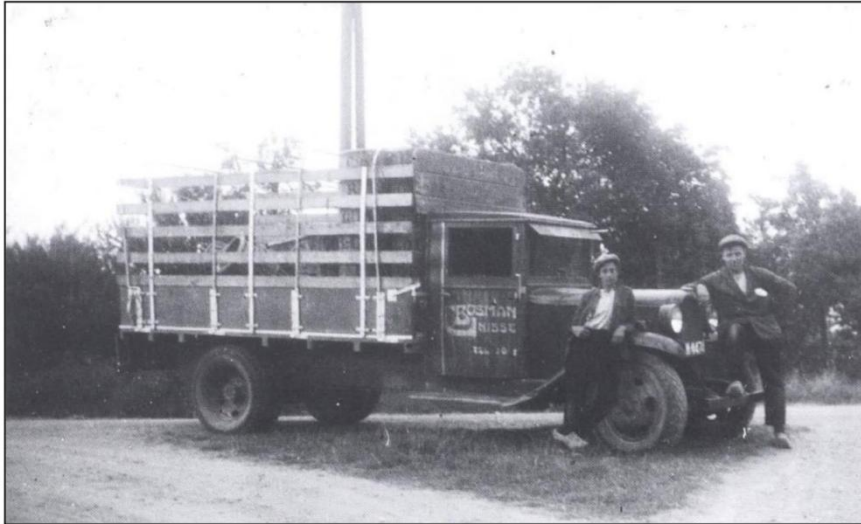
De polder werd door de bedijking van de Van Citterspolder in 1861 een binnenpolder. De situatie geschiedde sedert de bedijking via de Borsselepolder. In verband met de concentratie van de polders op Zuid-Beveland werd de polder opgeheven en opgenomen in het per 1 januari 1959 nieuw

gevormde waterschap De Brede Watering van Zuid-Beveland. Toch loopt het archief nog verder, doordat het polderbestuur de lopende zaken in 1959 afwikkelde. De voorbereidende werkzaamheden aan deze inventaris zijn door W.L.A. Roessingh verricht. Literatuur: Provinciale almanak. 1958. M.H. Wilderom, Tussen afsluitdammen en deltadijken, deel 3, Walcheren en Zuid-Beveland. 1968. Archief Staten van Zeeland, inv. no. 1678, register van octrooien.

Foto: De voormalige hofstede Koningspolder.

Gepubliceerd 14 januari 2024

[Link Facebook](#)

TERNISSENAREN

In Familiepraet, het tijdschrift van december 2023 van het Genealogisch Centrum Zeeland staat een artikel over de familie Bosman van het gelijkname transportbedrijf in Nisse. We nemen enkele fragmenten over.

Landelijk gezien is Bosman een algemeen voorkomende achternaam. Ook op Zuid-Beveland zijn ze overal te vinden. De meesten zijn bij de tellingen van 1811 terug te voeren naar Kapelle en Biezelinge. Daar ligt dan ook de oorsprong van de Bosman'nen die we in Nisse aantreffen. Het werkelijke begin van de familie ligt nog verder weg.

In Nisse wonen sinds de negentiende eeuw transport Bosman'nen en land- en tuin- bouw/fruitteelt Bosman'nen. Beide takken gaan terug op dezelfde voorvader die zich hier vestigde, en zij zullen zich nog een hele tijd verwant geweten hebben. Of dat 'weten' ook gold voor een ander takje dat inmiddels weer uit het dorp verdween, is de vraag.

De Bosman die begin achttiende eeuw Biezelinge binnen loopt komt uit het zuiden. Om precies te zijn uit Dendermonde in Oost-Vlaanderen, een stad in het midden van de driehoek Brussel-Antwerpen-Gent. In de parochieregisters daar is zijn doop niet gevonden, mogelijk hoorden zijn ouders hier ook al bij de protestantse gemeenschap; er was een Nederduitsch Gereformeerde kerk verbonden aan het Garnizoen van deze barrièrestad.

Pieter Bosman is geboren in Dendermonde en trouwt te Biezelinge in 1717 met Marij Jansdr. Daniëls. Rond 1800 verhuist Jan Bosman vanuit Kapelle naar de Zak van Zuid-Beveland. Zijn zoon Johannes woont daar op verschillende plaatsen, o.a. in Sinoutskerke waar z'n zoon Christiaan geboren wordt. Die laatste trouwt een meisje uit Nisse en vestigt zich hier kort na 1860. Vanaf die tijd ontwikkelt zich in Nisse een familie Bosman in diverse takken. Later komt er nog een ver verwante tak bij.

Christiaan Bosman (1828-1889) is in 1859 getrouwd te Nisse met Neeltje de Jonge (1835-1918). Hij is boerenknecht, zijn vrouw Neeltje is leurster. Vanaf ongeveer 1870 wordt hij als vrachtrijder, soms ook wel goederenbesteller of boodschappenlooper vermeld.

De oudste zonen van Christiaan zijn werkzaam in de landbouw, en met name in de fruitteelt; verschillende generaties zullen fruitteler blijven. Zijn jongste zoon volgt Christiaan op als vrachtrijder; eerst met paard-en-wagen, in latere tijden worden het vrachtauto's.

Van de uit Kapelle afkomstige familie Bosman wonen inmiddels meer dan anderhalve eeuw ook leden te Nisse, sinds het huwelijk van vrachtrijder Christiaan in 1859.

Gedurende de helft van die periode zijn ze vergezeld door heel verre achterneven nadat een in

Kapelle geboren Pieter in 1899 eveneens met een meisje uit Nisse trouwt en zich in Nisse vestigt. De 'verre familieleden' zullen zich de verwantschap niet meer bewust geweest zijn.

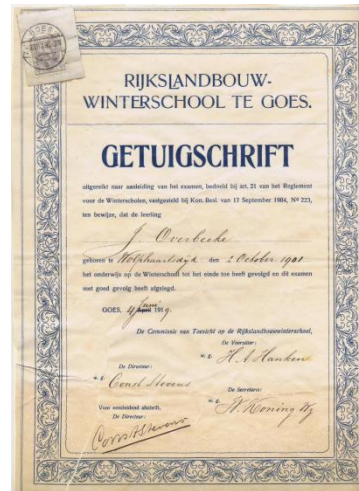
De afstammelingen van de 'vrachtrijders' hebben flink aan de weg getimmerd. Eerst een eeuw lang in eigen omgeving, maar later ook landelijk en internationaal. Anno 2024 is het nog steeds een gerenomeerd bedrijf.

De 'land-en-tuin-bouwers' daarentegen traden vanuit hun eigen verbanden veel minder naar buiten. Men werd zich de familieband door alle in het oog springende onderscheid steeds minder bewust. Van de uit Kapelle afkomstige familie Bosman wonen inmiddels al meer dan anderhalve eeuw ook leden te Nisse.

Foto: 'Uitgebeeld verleden van Nisse en 's-Heer Abtskerke', C. van den Bovenkamp. Gillis Bosman (rechts) met een vrachtauto van voor de oorlog; links van hem bijrijder Cornelis Hoebeke (1918-1993)

Gepubliceerd 26 januari 2024

[Link Facebook](#)

LANDBOUWWINTERSCHOOL

Enige tijd geleden plaatsten we deze foto in onze rubriek Bevelands Heem. Het is de vroegere Landbouwwinterschool aan het Ravelijn de Groene Jager te Goes. Jan Vermeule schrijft dat het officieel de Rijks Landbouw Winter School (RLWS) heette. Hij was gevestigd aan het Ravelijn de Groene Jager in Goes. Aan de overkant waren de Rijkskantoren gevestigd zoals het gemetselde ornament in de gevel laat zien. Hierin was lange tijd het ontvangkantoor van de Belastingdienst ondergebracht. Later was hier onder meer de Stichting Landschapsbeheer Zeeland (SLZ) gevestigd.

Aan het eind van de negentiende eeuw werd vanuit de Rijksoverheid gestimuleerd om de teelten en de bedrijfsvoering voor de agrarische sector te verbeteren. Dit, nadat in de periode 1870 – 1900 er nogal wat tegenvallende oogsten in de landbouw waren geweest. Gebrek aan kennis op veel vlakken werd als een belangrijke oorzaak gezien.

Middels voortgezet onderwijs moesten de boerenzonen bijgeschoold worden. Thuis op het boerenbedrijf werden ze na de lagere school vanaf 12 jaar door vader meegenomen voor alle voorkomende werkzaamheden. Veel praktisch maar weinig achtergrond.

Voor het aanvullen van die achtergrondkennis werden de Rijks Landbouw Winter Scholen opgericht. In – zoals de naam het zegt – de winterperiode als er minder werk op het land gedaan kon worden, was er tijd om de jongens te onderwijzen in alle aspecten van het moderne boerenbedrijf.

De vader van Jan Vermeule en zijn neef hebben aan het eind van de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) enkele jaren hun landbouwonderwijs genoten. Vakken als plantenteelt, boekhouden, veehouderij, zuivelbereiding, enz. stonden op het programma voor de jonge boeren. Na twee of drie winterseizoenen werd de opleiding afgesloten met een diploma.

Na de Tweede Wereldoorlog (1940-1945) waren in het gebouw de kantoren van de consultants voor de Landbouw, Veeteelt en Tuinbouw gevestigd. Begin jaren zestig van de vorige eeuw zijn deze kantoren verhuisd naar het toen nieuwe Landbouwcentrum aan de Westsingel.

Tien jaar eerder (vanaf midden jaren vijftig) is de Rijks Landbouw Winter School omgevormd tot de Rijks Middelbare Land- en Tuinbouw school RMLTS en later RMAS met ir. W.M. Markusse als directeur.

Jacco van Overbeeke heeft weer andere herinneringen aan deze school. Hij heeft zelf op die school als leerling gezeten, waar zijn oud-oom Ko Overbeeke in 1919 zijn getuigschrift behaalde, dat hij als een relikwi uit die tijd bewaart. Volgens hem is de school niet in de jaren tachtig van de vorige eeuw gesloopt, maar pas na oktober 1992. Half oktober in dat jaar zat hij net in de tweede klas van de Middelbare Agrarische School (MAS). De school is toen verhuisd naar de Fruitlaan in Goes. Dat was wennen voor zowel leerkrachten als leerlingen, want vanaf toen kwam de 'Groene School', de Lagere Agrarische School (LAS) uit Kapelle er ook bij.

Er is ook een boekje uit 1993 over honderd jaar landbouwonderwijs in zuidwest Nederland, met de titel 'Zaaien en oogsten'. Na de sloop aan het Ravelijn de Groene Jager te Goes is op de plaats van het vroegere schoolgebouw een appartementengebouw gebouwd met aan de achterzijde een schitterend uitzicht over de veste aan de Westsingel. De woningen links op de foto zijn nog steeds bewoond en gewild.

Thans staat er weer een verandering van het agrarisch onderwijs in de planning. In de 'tropische plantenkas' naar sportcomplex Omnium in Goes, krijgt de school straks nieuwe huisvesting. Theorie en praktijk kunnen dan gecombineerd worden met de naastgelegen boomgaard en kinderboerderij in het recreatiepark.

Foto's: de vroegere landbouwwinterschool aan het Ravelijn de Groene Jager te Goes en het getuigschrift van Ko Overbeeke van deze school in 1919.

Gepubliceerd 30 januari 2024

[Link Facebook](#)

HEREN VAN KRUININGEN

We ontvingen een vraag uit België van iemand die ondertekent met de functies Lid van het Belgisch Koninklijk Genootschap voor Munt en Penningkunde, Lid van het Nederlands Koninklijk Genootschap voor Munt en Penningkunde en Member of the British Numismatic Society.

Onze vragensteller is bezig met het samenstellen van een klein artikel om een loodtinnen penning te dateren van voor 1530. Het artikel zal gepubliceerd worden in 'de Beeldenaar', het magazine van het Koninklijk Genootschap voor Munt en Penningkunde. Bijgevoegd is een foto van voor- en achterzijde van de betreffende penning. Van deze penning zijn er in totaal zeven exemplaren bekend, allen gevonden in Zeeland en Zuid-Holland.

De voorstelling op de ene zijde lijkt op een Maria met kind. Het is echter een Pieta (Maria met dode Christus). Na grondig onderzoek is onze vragensteller van mening dat deze penning mogelijk werd uitgegeven door de Johanneskerk te Kruiningen einde vijftiende of begin zestiende eeuw. Deze conclusie is voornamelijk te danken aan het wapenschild, waarvan hij vermoedt dat het dit van de heren 'van Kruiningen' betreft. En ook dat de Johanneskerk oorspronkelijk een kapel was, gebouwd aan het kasteel van deze adellijke familie.

Toch zit hij nog met enkele vragen: Was de kerk einde vijftiende eeuw nog steeds in het bezit van de heren van Kruiningen? Was er in de kerk die oorspronkelijk katholiek was, een Pietabeeld aanwezig?

De vragen legden we voor aan de Klankbordgroep van de Heemkundige Kring De Bevelanden. Gelijk ontvingen we enkele reacties. Ko Dek vindt het een mooi onderwerp, omdat hij zelf met de geschiedenis en geografie van Kruiningen bezig is. Hij schrijft dat het wapen vrijwel zeker van de heren van Kruiningen is. Later wordt dit ook het wapen van de gemeente Kruiningen.

De heren van Kruiningen behoorden tot de hoge adel en hebben in Kruiningen en omgeving veel invloed gehad. De eerste heer van Kruiningen was Wouter van Kruiningen die al in 1204 wordt vermeld. De laatste Heer van Kruiningen was Maximiliaan die leefde van 1555 tot 1612. Hij was burggraaf van Zeeland. De Heren van Kruiningen hebben dus vanaf het begin van de dertiende eeuw tot begin zeventiende eeuw hun invloed laten gelden in de Heerlijkheid Kruiningen en omgeving. Hun bezittingen lagen niet alleen rond Kruiningen maar ook in Vlaanderen en in het tegenwoordige Zuid-Holland.

Of de heren van Kruiningen de Johanneskerk ook echt in hun bezit hadden weet Dek niet. Wel blijkt dat ze grote invloed hadden op bijvoorbeeld de benoeming van pastoors. Ze hadden een eigen ingang in de kerk. Hun kasteel stond in de directe nabijheid van de kerk. In de kerk bevindt zich ook de graftombe van ridder Aernout van Cruninghe, heer van Voorhoute, overleden in 1561.

Dat de heren van Kruiningen eind vijftiende eeuw nog grote invloed hadden, ook op het kerkelijk leven in Kruiningen ligt dus zeer voor de hand, maar hij heeft tot nu toe geen bewijs gevonden voor het feitelijke bezit van de kerk. Dek verwijst naar het boek 'Kruiningen, Heerlijkheid en Gemeente' van Jhr. Dr. G.F. Sandberg. Een uitgave van de gemeente Reimerswaal in 1982. In dit boek wordt in Hoofdstuk II aan de Kerk aandacht besteed van voor de reformatie. Er wordt vermeld dat er in de kerk verschillende altaren zijn gewijd aan een aantal heiligen, maar een pieta wordt niet vermeld.

Onze lokale historicus Gerard Lepoeter verwijst nog naar bulletin nr. 28 van de Stichting Oude Zeeuwse Kerken van mei 1992. Daarin publiceerde hij een uitvoerig artikel onder de titel 'De hervormde kerk te Kruiningen'. In dit artikel heeft hij veel aandacht besteed aan de vroege geschiedenis van de aan Johannes de Doper gewijde kerk en aan de situatie ten aanzien van het kasteelcomplex van de heren van Kruiningen. Het meest bijzondere van zijn onderzoek betreft de situering van de toren ten opzichte van de kerk. De toren staat namelijk aan de zuidzijde van de kerk. (Een vergelijkbaar iets in Middelburg, de Lange Jan aan de zuidzijde van het Abdijcomplex). Er zijn duidelijke aanwijzingen dat dit er op duidt dat de toren, met daarbij de kapel en later de kerk, deel uitmaakte van het kasteelcomplex.

Verbazend vindt Lepoeter dat zeven auteurs die eerder over de kerk schreven, geen van allen dit aspect opmerkten. (noot 17 bij het artikel). Hij adviseert dat het wellicht nuttig is om voor mogelijke verdere aanknopingspunten het artikel te raadplegen. Zonder twijfel zal de zeggenschap over de kerk eind vijftiende eeuw nog bij de heren van Kruiningen berust hebben. De vraag of er vóór de reformatie in de kerk een Pietabeeld aanwezig was is moeilijk te beantwoorden. Het wapenschild is onmiskenbaar dat van de heren van Kruiningen.

We raadplegen nog even de digitale encyclopedie Wikipedia. Daarin lezen we dat de oudste vermelding van de kerk in Kruiningen dateert uit 1203. Het betreft dan een kapel van een kasteel. De eerste kerk was nog van hout, maar in de loop van de veertiende eeuw werd het vervangen door steen. Vroeger was de kerk een kruiskerk, maar met de sloop van het koor tijdens de reformatie verdween dit.

Tijdens de watersnoodramp van 1953 is de kerk overstroomd; na de ramp werden twee glas-inloodramen van Wim Wagemans en een Van Vulpen-orgel geplaatst.

Van onze Belgische vragensteller ontvangen we nog een berichtje waarin hij iedereen bedankt voor de informatie. Deze zal hij gaan verwerken in zijn artikel.

Foto: Voor- en achterzijde van de 'Kruiningse penning'.

Gepubliceerd 5 februari 2024

[Link Facebook!](#)

▲ **De pastorie in Colijnsplaat dateert uit 1928.** FOTO'S JOHAN VAN DER HEIJDEN

DOMINEE IN OORLOGSTIJD

'Achter elk huis zit een verhaal', zo begint een artikel in de PZC van 6 januari 2024. Het gaat over de voormalige pastorie in de Havelaarstraat te Colijnsplaat. Op dat moment zijn dominee Arie Spaans (66) en zijn vrouw de bewoners van de pastorie. Sinds september 2023 is hij met emiritaat en wil de kerkvoogdij de pastorie verkopen.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog vervulde de pastorie een belangrijke rol in het helpen van Joodse onderduikers. In de laatste weken van de oorlog waren de Joodse Paul Jacobson en zijn vriendin, de verzetsstrijdster Betsie van Leeuwen, hier ondergedoken. Ze vluchtten uit Zuid-Beveland. In die tijd was de Zandkreekdijk er nog niet, dus moesten ze overvaren. In dat bootje namen ze iemand in vertrouwen, die hen vervolgens naar dominee Kluiver heeft verwezen, die destijds in deze pastorie woonde.

Op een zaterdagavond, terwijl hij aan zijn preek zat te werken, hebben ze aan de achterdeur geklopt en om onderdak gevraagd. Ze kregen een plek op zolder en in de badkamer was een kast met een luik naar een soort kruipruimte waar ze zich konden verstoppen in geval van onraad. Dat luik zit er nog steeds.

In 2016 heeft het echtpaar Kluiver van de Israëlische regering postuum de Yad Vashem-onderscheiding gekregen. Een onderscheiding voor niet-Joden die hun leven waagden om Joden te redden. Eerst in Jeruzalem, een half jaar later vond de uitreiking plaats in Amsterdam. Daar mocht Arie Spaans bij zijn en dat was een bijzondere ervaring.

We gaan op zoek naar meer nieuws over dominee Kluiver. Op de KrantenbankZeeland vinden we in de PZC van 10 juni 1942 de geboorteadvertentie van hun zoontje Jan Hendrik. Hij is niet hun eerste kind, want op de website van Delpher komen we in Gelderland - in de streek die bekend staat als De Graafschap - nog twee geboorten tegen van hun zonen Jan (1936) en Dirk (1939).

Op het moment dat in 1944 de Joods vluchtelingen op de pastorie in Colijnsplaat aanklopten had het jonge echtpaar Kluiver-Gerretsen dus drie jonge kinderen in de leeftijd van acht, vijf en twee jaar.

De toen vijfjarige Dick Kluiver heeft nog veel herinneringen aan die oorlogsperiode. Tijdens de

postume uitreiking vertelde hij een schitterend verhaal toen Paul en Betsie bij hem thuis zaten onderdoken. Vele keren kruisten mensen, die in de oorlog gered waren, zijn pad kruisten: in zijn werk en in zijn gezin.

Die verhalen heeft hij ook een keer op een avond van de kerkgemeente in Colijnsplaat verteld. Hij heeft toen ook in de oude pastorie gelogeerd. En, hoewel hij het huis al zeventig jaar niet meer had gezien, wist zich er nog van alles over te herinneren.

Jan Herman Kluiver is op 1 oktober 1906 in het Gelderse Hattem geboren. Na zijn studie aan de Rijksuniversiteit Utrecht (nu Universiteit Utrecht) wordt hij in het Zeeuws-Vlaamse Sluis hulp-prediker. Op 1 oktober 1933 gaat hij terug naar zijn Gelderse geboortestreek, waar hij dominee wordt in Gelselaar. In 1939 wordt hij predikant te Colijnsplaat. Daar blijft hij gedurende de oorlogsjaren 1940-1945 en wordt hij daarna in 1947 beroepen in 's-Gravenpolder. Daar blijft hij tot zijn emeritaat op 1 mei 1972.

Gedurende deze periode is hij ook scriba van de classicale vergadering. Ook is hij bestuurslid van de psychiatrische inrichting Vrederust te Bergen op Zoom, waar Zeeuwse patienten ook op aangewezen zijn. Emergis en diens voorganger PZZ bestonden nog niet.

In 1971, kort voor zijn emeritaat, raakt Kluiver betrokken bij een conflict in zijn kerkgemeente 's-Gravenpolder. Het is een financieel conflict over de verantwoording van de kosten van de kerkrestauratie. Tussen de dominee en de kerkeradsliden vliegen de verwijten over en weer. In de PZC van 19 mei 1971 laat dominee Kluiver strijdbaar optekenen: "Ze krijgen mij hier niet weg". De kerkvoogdij is dan al afgetreden.

Een jaar later - in mei 1972 - gaat dominee Kluiver met emeritaat. Van zijn gemeenteleden ontvangt hij een stereo-installatie. De financiële problemen zijn dan nog niet voorbij. Het beroepen van een nieuwe dominee wordt afhankelijk gesteld van de vrijwillige giften van de gemeenteleden. De dominee en zijn vrouw verhuizen naar het Noord-Hollandse Laren, waar ook een zoon en zijn gezin wonen. Op 27 november 1988 overlijdt hij daar op 82-jarige leeftijd.

Gepubliceerd 9 februari 2024

[Link Facebook](#)

Emmanuel Van der Linden,
baron d'Hooghvorst

EMMANUËLPOLDER

Op de website Oorlogsbronnen.nl vinden we onder de kop 'Emmanuëlpolder, 1875-1959'.

De Emmanuëlpolder, groot 104.02.10 ha met 93.22.40 ha belastbare oppervlakte werd in 1864 door Emmanuël Constantinus Primus Ghislinus baron van der Linden d'Hoogvorst c.s., bezitters van de ambachtsheerlijkheden Maire en Valkenisse, bedijkt (Provinciale Almanak voor Zeeland, 1958, p. 484). Het ligt voor de hand te veronderstellen dat de polder naar bovengenoemde hoofdpersoon der bedijkers vernoemd is.

Reeds in 1862 sloten de besturen van de Krabbendijke-, Monniken-, Maags-, Oost-, Maire-, Valkenisse- en Stroodorpepolder een overeenkomst met het oog op de voorgenomen bedijking, welke overeenkomst in 1870 werd uitgebreid met een contract betreffende het maken en onderhouden van de spuisluis en het op diepte houden van de geul vóór de zeesluis van de inmiddels bedijkte Emmanuëlpolder.

In 1878 werd voor het beheer hiervan een afzonderlijk uitwateringsschap opgericht: het Waterschap De Valkenissegeul. Aanvankelijk werd het land in de polder bewerkt vanuit de boerderij Valkenissepolder in de gelijknamige polder ten noorden van de Emmanuëlpolder. In 1908 werden in de polder twee identieke boerderijen gebouwd, de Emanuelhoeve en de Eurekahoeve (een derde exemplaar - 't Hof Trio - werd in de Valkenissepolder gebouwd). Bij de naamgeving van de ene boerderij en later ook bij de naamgeving van de weg door de polder ('Emanuelpolder') werd de naam met één 'm' en zonder trema op de 'e' gespeld, in tegenstelling tot de officiële naam van de polder. Het bestuur werd in het kader van de polderconcentratie op Zuid-Beveland per 1 januari 1959 opgeheven, op welke datum het nieuwe waterschap De Brede Watering van Zuid-Beveland in werking trad. Toch loopt het archief nog ná 1958 door, doordat het bestuur in de loop van 1959 de lopende zaken afwikkelde.

Nog even gezocht naar de boerderijen Emanuelhoeve, de Eurekahoeve en 't Hof Trio. Deze werden op internet niet gevonden. Mogelijk bestaan deze boerderijen niet meer.

Over de naamgever van de polder - Emmanuël Constantinus Primus Ghislinus baron van der Linden d'Hoogvorst - is meer informatie te vinden. Hij was een politicus, aanvankelijk in het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden, maar na de afscheiding van de zuidelijke Nederlanden van het koninkrijk België.

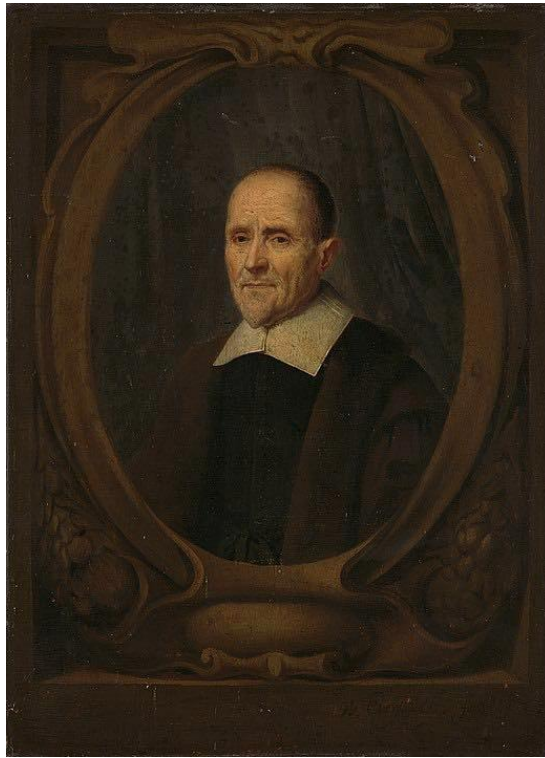
Van der Linden d'Hoogvorst behoorde tot een familie die in 1544 tot de adel in de zuidelijke Nederlanden werd verheven. Hij was de zoon van baron Jean-Joseph van der Linden en Angélique de Gage. In 1816 kreeg Emmanuel adels erkenning met de overdraagbare baronstitel, onder het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden.

De Van der Lindens waren tot aan de Franse revolutie in 1789 heren van de heerlijkheid Meise. Emmanuel werd in 1807 burgemeester van de gemeente Meise en bleef dit tot aan zijn dood. Hij werd er zeer gewaardeerd, onder meer omdat hij de wegen op eigen kosten liet verharderen en de heropbouw van het dorp mee financierde na de brand die er in 1826 was ontstaan. Na 1830 werd hij ook burgemeester van Wolvertem. Na hem was zijn zoon Leon van der Linden (1812-1891) burgemeester van Meise.

Foto: Emmanuel Constant Prime Ghislain van der Linden baron d'Hoogvorst

Gepubliceerd 25 februari 2024

[Link Facebook](#)

CORNELIS EVERSDIJK

Eigenlijk is het maar een klein straatje in de Goese binnenstad. Tot in de jaren zeventig van de vorige eeuw, een klein onooglijk straatje als verbonding tussen de Nieuwstraat en de Westwal. Eind januari 2024 plaatsten we een foto in onze rubriek Bevelands Heem in de Bevelandse Bode. Het was een foto uit de jaren zeventig, kort voor de renovatie. Veel panden waren toen dichtgetimmerd. Het kerkje stond op de nominatie gesloopt te worden. Nu staat daar een appartementengebouw. Veel mensen haalden hun herinneringen op aan die straat, zoals de tachtigjarige Gerard Hoogesteger uit Kloetinge.

Hij is ruim tachtig jaar geleden geboren in dit straatje en heeft er twintig jaar gewoond, tegenover de ingang van het kerkgebouw van de vrij evangelische gemeente. Het was een wit gebouw, komend vanuit de Nieuwstraat achterin aan de rechterkant. "Het kwam wel eens voor dat de toenmalige dominee Karelse op zondagmorgen op de radio was en dan hoorden we hem zowel op straat als in de woonkamer."

Net voorbij de kerk was een klein poortje met het opschrift MOSTERDZAADJE wat leidde naar een pleintje. Daar was de zondagschool en het prive domein van de dominee en het weduwenhuis. De kinderen uit de straat mochten daar niet spelen.

Dat was ook nooit een probleem want de kinderen hadden de gehele Legerdijk, zoals de Westwal werd genoemd, vanwege de ligging van het kerkgebouw van het Leger des Heils aan die oude stadswal. De kinderen hadden de Westvest tot hun speelparadijs. Vaak hadden ze natte voeten bij het paling en salamander vangen.

Aan het begin van de straat, op de hoek van de Nieuwstraat waren rechts het pakhuis van kruidenier Huyse en links de smederij van Adriaanse waar ook nog paarden beslagen werden en carbied gevonden kon worden tussen het afval. De gebouwen van deze bedrijven staan er nu nog.

Hoogester weet ook nog de namen van de families, die er in zijn jeugd woonden. We hebben het dan over de jaren vijftig en begin jaren zestig van de vorige eeuw. Komend vanuit de Nieuwstraat woonden rechts de families Peels, Bal, en Anspach en de 'voornamen dames' Meeuwse.

Links woonden de families Traas, Kouwenberg en marktkoopman Schuster. En in het laatste lage huisje, grenzend aan de Westwal woonde Bezemer. Die had als wc nog een ton die opgehaald werd. Dat leidde ook nog al eens tot vermaak van de jeugd. Denk alleen al aan het carbied dat bij de smederij te vinden was. Wat was er mooier dan een flinke knal in een 'strontton'?

Er was ook veel saamhorigheid in de straat. Er was zelfs een reisvereniging met een bode, die iedere zaterdagochtend de contributie kwam ophalen. De dagtochten gingen naar bijvoorbeeld de bekende toeristenplaatsen in Nederland, België en Luxemburg. Maar soms ging men zelfs naar noord-Frankrijk. En 's-avonds bij terugkeer van de bus waren de achterblijvers nieuwsgierig naar de verhalen en meegebrachte souvenirs, waarna het nog lang gezellig bleef in de straat.

Veel bewoners kwamen bij elkaar over de vloer om een kaartje te leggen of stonden te praten onder de beukenbomen aan het eind van de straat op de befaamde Legerdijk.

De Cornelis Eversdijkstraat is vernoemd naar Cornelis Franszoon Eversdijk (1568-1666). Hij was een vooraanstaand burger uit de stad Goes, een telg uit een patriciërfamilie. In de middeleeuwen was dat de elite die onderling de verschillende hogere baantjes en ambten in de stad verdeelden.

Cornelis was wiskundige, en in het begin van de zeventiende eeuw stads- en weesmeester. Hij trouwde in Goes met Tanneke Adriaans Mannée op 26 mei 1607. Samen kregen ze acht kinderen. Tot aan zijn dood was hij rekenmeester voor Zeeland. Op 19 december 1666 overleed hij op tachtigjarige leeftijd te Middelburg. Acht dagen later werd hij te Goes begraven. Zijn grafsteen ligt nog in de Grote- of Maria Magdalenakerk.

Lenie Baaijens is de geschiedenis ingedoken van het kerk. Zij wist te melden dat de bekende dominee Budding (1810-1870) van de voormalige schuur een kerkgebouw heeft gemaakt. Op de Westwal stond de voormalige pastorie met de gevelstenen 'Eben Haëzer' en het weduwenhuis 'Rachabs huis'. Volgens haar zouden deze stenen nog op de gevel te zien zijn. Dat klopt. We schreven er al eerder over

https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=4299935393461355&id=1266847363436855

Foto: Cornelis Franszoon Eversdijk (1568-1666)

Gepubliceerd 27 februari 2024

[Link Facebook](#)

BOERENLEENBANKEN OP ZUID-BEVELAND

Je kent ze wel die kleine oproepjes in de rubriek 'Lezers helpen lezers' in de PZC. Els Hamelink uit Goes bood een paar boeken aan, die gratis opgehaald konden worden, over de geschiedenis van het bankwezen. Daar onder een boek over 100 jaar Rabobank Beveland. Gelijk een mailtje en 's-middags konden we de boeken ophalen.

Het Bevelandse boek gaat over de geschiedenis van de Boerenleenbanken op Zuid-Beveland, de voorloper van de huidige Rabobank. Het met veel foto's geïllustreerde boek dateert uit 2005 en behandelt de periode 1905-2005.

In 1930 gaf de oudste boerenleenbank in Zuid-Beveland, de Coöperatieve Boerenleenbank Kruiningen, een gedenkboekje uit ter gelegenheid van haar 25-jarig bestaan.

Het was overigens niet de eerste boerenleenbank op Zuid-Beveland. In 1899 was er op initiatief van pater Van den Elsen al een bank opgericht in 's-Heerenhoek. Burgemeester Timans trad op als directeur (bestuursvoorzitter). In het begin was deze bank een succes, maar al snel namen de spaargelden af en moest de bank in 1912 de deuren sluiten.

De oprichting van een boerenleenbank was overgenomen uit Duitsland. Daar was burgemeester Friedrich Wilhelm Raiffeisen (1818-1888) met het idee van coöperatieve zelfhulp gekomen om in de nood van de arme boerenbevolking te voorzien. Hij richtte in zijn gemeente een boerenleenbank op, die weldra zijn naam de Raiffeissenbank zou dragen. Het doel was om spaargelden in te zamelen om de inwoners op het platteland van krediet te voorzien.

Op 17 mei 1905 kwam een groepje van zes landbouwers bijeen in hotel-café De Korenbeurs in Kruiningen. Ten overstaan van notaris Johannis Pilaar werd de oprichtingsakte van de Coöperatieve Boerenleenbank getekend. Het doel, zoals omschreven in de akte was 'verbetering van het landbouwbedrijf'. Dat zou bereikt moeten worden door geld voor te schieten aan 'vertrouwbare medeleden'. Drogist/slijter Jacobus van Dijke werd tot kassier gekozen. Naast zijn handel op de markt in Kruiningen had hij enige ervaring met administratieve functies. Zo was hij ook notarisklerk en ontvanger van het waterschap.

De bank in Kruiningen kreeg de naam Boerenleenbank. Landelijk gebruikte men de naam van de Duitse oprichter Coöperatieve Centrale Raifeissen-Bank, die in Utrecht haar hoofdvestiging had. Bij deze organisatie, die al veel ondersteuning had gegeven, sloot men zich aan.

In de tweede helft van de negentiende eeuw verdienden de boeren veel geld, terwijl het loon van de landarbeiders daalde. Veel Zeeuwse landarbeiders kozen toen voor emigratie naar Amerika. Rond 1870 veranderde de economische situatie. Amerika begon veel graan naar Europa te exporteren, waardoor de prijzen van landbouwproducten daalden.

Onder deze omstandigheden werd in 1876 de nieuwe Coöperatiewet ingevoerd. Er werden coöperatieve aankoopverenigingen opgericht, waarvan de leden gezamenlijk inkochten. In Zeeland werden er in het laatste kwart van deze eeuw 51 van dergelijke organisaties opgericht.

Deze initiatieven werden ondersteund door de Boerenleenbank, waarna er al snel andere plaatsen zouden volgen. Dit alles met ondersteuning vanuit Utrecht. Aan het eind van de negentiende eeuw ontstond er een conflict waarbij de katholieken een eigen organisatie oprichtten met als hoofdkantoor Eindhoven.

In het begin van de twintigste eeuw ging het snel met de oprichting van deze bankkantoren. We zien op een kaartje namen van dorpen: Yerseke (1906), Wemeldinge (1907), Hoedekenskerke (1908), Krabbendijke (1909), Kloetinge (1914), 's-Heer Arendskerke (1916), Nisse (1917), Driewegen, Ovezande en Borssele (allen 1918) en Lewedorp (1925).

Die bankkantoren waren eenvoudig van opzet. Soms gewoon bij de kassier aan huis of zoals in 's-Heer Arendskerke in een aanbouw bij de woning van kassier Markusse, dat veel leek op een schuurtje. Wel met een 'ingenieus beveiligingssysteem'. Men had een brandkast met een valluik in de vloer.

In 1927 kwamen er zelfstandige bankgebouwen. Ook hier was Kruijningen de eerste, gevolgd in 1930 met kantoren in Yerseke en Waarde. In 1938 's-Heer Arendskerke en in 1939 Driewegen. Tijdens de Tweede Wereldoorlog (1940-1945) wisten de banken zich goed te handhaven. In tegenstelling met de economische crisis in 1929-1930 haalden de spaarders niet hun geld van de bank. De spaargelden namen juist fors toe. De verdiensten in de landbouw waren hoog, terwijl er weinig werd uitgegeven.

Na de Tweede Wereldoorlog kreeg men te maken met de 'geldzuivering'. Geldzuivering was een maatregel tot beperking van de geldcirculatie. Doel van de regering was om het probleem van zwart geld aan te pakken. Op de avond van 8 juli 1945 werd besloten dat de volgende ochtend om negen uur alle bankbiljetten van honderd gulden bij de banken ingeleverd moesten worden. Het geld werd voor onderzoek op een geblokkeerde rekening gezet. Per huishouden ontving iedereen per huisgezin een nieuw biljet van tien gulden. Het zou de geschiedenis ingaan als 'het tientje van Lieftinck', genoemd naar de minister van financiën.

Op Zuid-Beveland had men er niet op gerekend dat daarbij ook de boerenleenbanken zouden worden ingeschakeld. H.A. Zandee van de bank in 's-Heer Arendskerke herrinert zich later: "Een lawine van geld kwam op ons af. Dagen en nachten hadden we nodig om al dit geld te verwerken. De mensen stonden in rijen te wachten om het in te leveren". In oktober 1945 moest het oude bankpapier worden weggebracht naar Utrecht. In 's-Heer Arendskerke werd 280.000 gulden in een houten kist gestopt, die met een aftandse Chevrolet werden vervoerd. In Krabbendijke vulde men drie fruitkisten. Pas in 1952 was deze geldzuivering afgewikkeld.

In 1953 had de Boerenleenbank in Lewedorp te maken met de grootste bankfraude, die er tot dat moment was. Op 20 oktober 1953 kwamen twee inspecteurs van de centrale Boerenleenbank uit Eindhoven. De maanden daarna stonden de kranten er vol van. De kassier was in 1939 op 23-jarige leeftijd met als opleiding alleen lagere school, in dienst getreden. Hij was uitgegroeid tot een medewerker met een uitstekende staat van dienst. In het Zeeuwsch Dagblad van 26 mei 1954 lezen we dat het fraudebedrag 700.000 gulden bedroeg. Het geld was vooral geïnvesteerd in boerderijen in Groningen. Met de verkoop van dit onroerend goed kon het fraudebedrag weer terugbetaald worden. Tegen de kassier werd vier jaar gevangenisstraf geëist.

Na deze fraudezaak werd de bank in Lewedorp direct bestuurd door het hoofdkantoor in Eindhoven. Hierdoor zou dit filiaal uitgroeien tot één van de grootste en sterkste bankfilialen op Zuid-Beveland. In 1970 fuseerden de centrale banken Utrecht en Eindhoven tot wat we nu nog steeds kennen als de Coöperatieve Rabobank, een afkorting van de eerste letters van Raifeissenbank en Boerenleenbank.

Foto 1: Hotel-café De Korenbeurs te Kruijningen in 1905 waar de Boerenleenbank werd opgericht.

Foto 2: de Boerenleenbank te 's-Heer Arendskerke van 1938-1959.

Gepubliceerd 2 maart 2024

[Link Facebook](#)

RESTAURATIE EN ARCHEOLOGIE

Aad Bruijns (1948) woont te Kloetinge in een rijksmonument, de voormalige dorpskerk aan het Geertesplein 21. In het Rijksmonumentenregister staat het sinds 29 februari 1984 ingeschreven onder monumentnummer 16418.

De omschrijving is: "Voormalig dorpscafé, herberg en rechthuis. Evenwijdig aan de straat gelegen eenlaags dwarspand met kap, van 16e eeuwse oorsprong, Het exterieur heeft thans een 19e eeuwse karakter. Onder de pleisterlaag bevinden zich ondermeer ijsselsteen en kloostermoppen die duiden op een veel hogere ouderdom.

Het pand is voorzien van grote zesruitsschuifvensters en een dubbele voordeur in klassieke omlijsting met pilasters en kroonlijst. In de achtergevel bevinden zich schuifvensters met hardstenen onderdorpels. De haakse uitbouw rechts achter is voorzien van tuitgevels met vlechtingen. In het interieur een grote open ruimte met haardpartij van forse omvang, voorzien van zandstenen zijwangen in Hollandse Renaissance-stijl. In de aanpalende, deels onderkelderde ruimte restanten van een tweede haard. Zware moerbalken met consoles met ojiefprofielen, en kinderbinten. Delen van oudere kapconstructie aanwezig. Tevens zijn er binnenluiken bewaard gebleven."

Op de website Goes Dronk komen we vanaf 1880 de namen tegen van de exploitanten en bewoners van deze herberg. In dat jaar vestigt zich Willem Akkenaar in deze herberg. Twee jaar later combineert hij dat van 1882 tot 1898 met de exploitatie van dorpskerk De Pauw aan de Noordstraat te Biezelinge. Als hij in 1903 overlijdt zet zijn vrouw Adriana van den Berg het bedrijf voort tot 1910.

In 1910 komt tot 1923 Thomas Dagevos. Daarna tot 1955 Kornelis Meulpolder. En tot slot komen Johannes Noom en zijn echtgenote Elsa Crucke in de gemeentehuis, waarvan ze de naam veranderen in dorpskerk. In 1959 gaan ze failliet, maar na opheffing van het faillissement blijven ze nog tot 1967 in de zaak.

In de PZC van 23 juli 2005 staat een paginagroot artikel met Aad Bruijns als 'liefhebber van de verleden tijd'. Daarin lezen we dat de dorpskerk al elf jaar leeg stond toen Aad er zijn intrek nam. Dat moet dus omstreeks 1978 zijn. Aad Bruijns is een liefhebber van de historie en heeft het pand gekocht en gerestaureerd. Op de Ambachtschool in Goes had hij leren metselen en timmeren en daarna had hij zich bekwaamd in houtbewerking en meubelmaker. Een uitstekende basis om in zijn vrije tijd de herberg te restaureren.

Daarnaast is hij amateur-archeoloog. Samen met zijn broer Jan - de inmiddels overleden bekende boekhandelaar en oprichter van de Goese boekhandel De Koperen Tuin - zochten ze de bodem af naar potscherven en wat dies meer zij. Toen begin jaren zeventig de gebouwen aan de Singelstraat in Goes werden gesloopt, om plaats te maken voor een bankgebouw, was Aad er snel bij om in de grond te wroeten. Vele scherven haalde hij op van o.a. de oude slotgracht van het naastgelegen Slot Oostende.

In dezelfde periode werden de woningen in de Mattheus Smallegangesbuurt gesloopt. Ook daar was Aad aan het graven. Een artikel in dagblad De Stem van 16 maart 1972 kunnen we er over lezen. Ook daar haalt hij vele potscherven boven de grond. Maar wat te doen met die scherven?

Van de officiële instanties als musea en archiefdiensten was toen niet zo veel belangstelling. 'Verzamelaar' Aad neemt zakken vol mee naar huis. Hij begraaft ze in de tuin achter zijn herberg in Kloetinge.

Maar met het ouder worden begint het bij hem te knagen. Wat moet er met die zakken met scherven gebeuren? Hij weet een aantal mensen te vinden die alles uit zijn tuin gaan opgraven. Op zaterdagen staan ze aan tafels met afwasteiltjes iedere scherf met afwasborstel en tandenborstel schoon te wassen. Soms kun je de scherven bij elkaar voegen zodat de pot of kruik van vroeger weer wordt geconstrueerd. Op deze wijze probeert men een stukje archeologisch erfgoed te bewaren.

Foto 1 en 2: Het schoonmaakwerk in de tuin van de dorpsherberg in december 2023.

Foto 3: De gerestaureerde dorpsherberg te Kloetinge.

Gepubliceerd 8 maart 2024

[Link Facebook](#)

SERVICEFLATS, LUXE VOOR OUDEREN

In de jaren zestig van de twintigste eeuw kwamen andere ideeën over ouderenhuisvesting. De bejaardenhuizen, die soms al zo'n honderdvijftig jaar in hetzelfde gebouw zaten, waar ouderen in woonden, gescheiden in mannen- en vrouwenzalen sliepen, pasten niet meer in de tijdsgeschiedenis.

Er kwamen nieuwe vormen van bejaardenhuizen met voor iedereen een woon- slaapkamer. De kamers waren 'piepklein', maar het was een begin van de privacy, al werd dat woord nog niet gebruikt. Echtparen kregen een iets grotere kamer en werden niet meer gescheiden. En overleed je, dan moest de achterblijvende partner - pardon echtgenoot of echtgenote, want je moest wel getrouwd zijn - naar de kleinere éénpersoonskamer. Soms vond men nog wel een rommelhok waarin je tijdelijk kon wonen, tot er een kamer vrij kwam.

Maar voor wie het betalen kon kwamen serviceflats. Als we de website KrantenbankZeeland uit die jaren raadplegen komen we honderden berichten tegen van serviceflats. Niet allemaal even luxe, maar de naam 'serviceflat' sloeg aan. Woonvormen met namen als Het Laar in Tilburg, Vroonlande in Dirksland, De Middelburcht in Middelburg. Er kwamen ook goedkopere versies zoals de Erasmusflat in Goes en het Jacob Roggeveenhuys in Middelburg. Beide gebouwen zijn inmiddels ook al weer gesloopt.

Op 11 augustus 1965 lezen we in de PZC over een particulier initiatief in Goes van de 67-jarige A. de Roo en de 58-jarige M.C. de Dreu om een serviceflat voor bejaarden te bouwen. De Roo (1898-1990) was boekhouder, eigenaar van een administratiekantoor, dat nu nog bestaat onder de naam DRV. Hij was een man met bestuurlijke kwaliteiten. Tijdens de Tweede Wereldoorlog had hij een leidende rol gespeeld in het verzet. Na deze periode was hij wethouder en gemeenteraadslid geweest.

Een serviceflat in Goes is een primeur voor Zeeland. Men streefde naar de oprichting van een coöperatieve vereniging, waarbij de leden het woonrecht konden kopen.

De prijs voor dat woonrecht zou dan 77.000 tot 85.000 gulden per jaar moeten bedragen, iets dat alleen voor zeer kapitaalkrachtigen mogelijk was. In Zeeland was er nog niet zo'n woonvorm. In Breda stond serviceflat Markhoek, die als voorbeeld werd genoemd. De 'bejaarden' moeten honderd procent vrijheid en zelfstandigheid krijgen vonden de initiatiefnemers. Er moesten centrale voorzieningen komen als warme maaltijden, liften en gebruik van huishoudelijke hulp. Men had ook al een plaats in gedachten aan de 's-Gravenpolderseweg in Goes-zuid.

Deze roep om een exclusieve serviceflat vond bij het gemeentebestuur een gewillig oor. De initiatiefnemers gingen met architectenbureau Rothuizen en 't Hooft voortvarend aan de slag. Nog in het zelfde jaar kwam er in de PZC van 8 oktober 1965 een advertentie waarbij men zich kon laten inschrijven voor deze verzorgingsflat. Toch zou het nog enkele jaren duren voordat de plannen uitgevoerd konden worden.

Op 28 december 1967 een bericht in de PZC dat er een behoeftenonderzoek zou komen. Als dat goed was kon er in maart begonnen worden met de bouw van een serviceflat voor 142 tot 200 personen. Een naam was er ook al: De Schakel. Als de gemeente een 'huurgarantie' wilde geven, dan wilde het AKU-pensioenfonds de investering doen. De plannen waren ook aanzienlijk gewijzigd. Aanvankelijk werden de bewoners mede-eigenaar, maar door het vinden van een investeerder werden het nu huurappartementen.

Eigenlijk was men al zonder onderzoek van mening dat er behoefte was aan deze 'luxe' woonvorm. De initiatiefnemers waren immers, gesteund door het Goese gemeentebestuur, al twee jaar bezig met hun plan. In het advertentieblad De Bevelander werd op 18 januari 1968 een advertentie geplaatst waarbij men zich kon laten inschrijven. Er was ook al een voorlopig stichtingsbestuur gevormd, bestaande uit de heren Van Antwerpen, Kerkhof en De Reus. Vooral de laatste was als ambtenaar van de gemeente Goes een belangrijke schakel.

Op 3 augustus 1970 ontving De Schakel zijn eerste bewoners. Het was de eerste Zeeuwse serviceflat op huurbasis. Op de website van het Gemeentearchief Goes lezen we er meer over. Voor het massale verhuizen was een systeem bedacht. Op maandag trekt de zesde verdieping in, dinsdag de vijfde, enzovoort. De feestelijke officiële opening kwam pas later, als de flat 'vol' was en de eerste kinderziekten eruit waren.

De flat stroomde dus nog niet meteen vol. Hoewel er in eerste instantie genoeg interesse was, durfden velen het toch nog niet aan. Mensen keken liever nog even 'de kat uit de boom'. Begin juli, een maand voordat de eerste mensen introkken, werd er in de krant gemeld dat de helft van de appartementen definitief verhuurd waren. Daarvan kwam ongeveer de helft van de bewoners van buiten Zeeland.

De kranten schreven enthousiast over alle diensten die in het gebouw te vinden waren. Naast de warme maaltijdservice waren alle appartementen uitgerust met een elektrische kookplaat. In het gebouw waren meerdere recreatiezalen, een hobbyruimte, een ruimte die afwisselend gebruikt werd als kapsalon en bank, een wasserette en een fietsenstalling.

De goedkoopste appartementen, éénkamerflats met balkon, werden verhuurd voor 590 gulden per maand. De duurste en tevens grootste driekamerflats werden verhuurd voor 1075 gulden per maand. Ter illustratie: het in dat jaar ingevoerde wettelijk minimumloon bedroeg ruim 600 gulden bruto per maand. Dit werd voldoende geacht om een heel gezin van te onderhouden.

De Schakel bood in het begin werk aan twintig mensen, waaronder een directeur-administrateur (die een maand voor de eerste inwoners arriveerden nog niet gevonden was), een chef-kok, een receptioniste, een huisknecht en een portier.

Toch waren die serviceflats niet gelijk een succes. Men blijft leegstand houden, waardoor het commercieel niet altijd een succes werd. Advertenties verschijnen er in tal van kranten om toekomstige bewoners uit andere delen van het land te 'verleiden' naar die ene serviceflat in het groen of met het prachtige uitzicht te lokken.

Ondanks dat tegenvallende resultaat staan in 1975 de Zeeuwse kranten vol met plannen om serviceflats te bouwen. Oostburg, Sluis en Biervliet lezen we. En in Goes wil men een tweede serviceflat, dicht bij het stadscentrum. De kosten voor het wonen in een serviceflat blijken voor veel mensen een struikelblok. In Dirksland berekend men dat zelfs huursubsidie mogelijk is bij het wonen in een serviceflat. Toch blijft het een luxe om geheel verzorgd in een serviceflat te wonen. De Goese wethouder Lindenbergh verzucht in de gemeenteraad van oktober 1975 dat hij zich afvraagt of de bevolking wel een stukje welvaart wil afstaan voor deze luxe.

Ook het stichtingsbestuur van De Schakel ziet de exploitatie van een tweede serviceflat niet zitten. De plannen worden versoerd. Er komt geen variatie in appartementen, maar een plan van 122 tweekamerappartementen. Dagblad De Stem van 12 februari 1976 heeft het over 'flatjes'.

Op 26 juni 1976 komt de PZC met het bericht dat er 'opnieuw problemen' zijn rond de plannen om een tweede serviceflat in Goes te bouwen. Het Zeeuwse provinciebestuur geeft geen goedkeuring voor de bouw van een tweede serviceflat in Goes met een exploitatiegarantie van de gemeente. Enkele dagen later kon de PZC op 30 juni melden dat het provinciebestuur alsnog goedkeuring had gegeven voor de bouw van een serviceflat, die voorlopig De Schakel2 wordt genoemd.

In november 1977 is men al zover gevorderd met de bouw van de nieuwe serviceflat dat het hoogste punt wordt bereikt. De flat aan de Louise de Colignylaan te Goes zal de naam De Horst krijgen. Er wordt niet vermeld hoe men aan deze naam is gekomen of wat de betekenis is. Op Wikipedia vinden we dat het een oud-Germaanse naam is voor vogelnest.

In 1978 komen er advertenties voor de bezichtiging van een modelwoning, van serviceflat De Horst, waarvan men verwacht dat deze in maart 1979 opgeleverd kan worden. Op 1 september 1979 een advertentie dat er 100 van de 123 appartementen zijn verhuurd.

In augustus 2020 wordt het 50-jarig bestaan van serviceflat De Schakel gevierd. Alle appartementen zijn gerenoveerd en de buitenkant is van een nieuw verfje voorzien. Door de coronapandemie moet het een bescheiden feestje worden. Bewoners moeten door de pandemie binnen blijven. Van achter hun ramen kunnen ze de onthulling van een kunstwerk van Jack Willemsen zien.

Inmiddels is er in het land een discussie gaande over de toekomst van serviceflats, en de ouderzorg in het bijzonder. De bejaardenhuizen van vijftig jaar geleden bestaan niet meer. We hebben het ook niet meer over bejaarden maar over ouderen die mobieler, mondiger en kapitaalkrachtiger zijn dan vijftig jaar geleden. De serviceflats voldoen vaak niet meer aan de eisen van de huidige generatie. Sommige - zoals De Horst in Goes - hebben het voordeel dat ze in een park zijn gelegen en dicht bij het stadscentrum.

In 2015 kopte de NOS al met het bericht over de koop-serviceappartementen: 'Stille oorlog om verouderde serviceflats'. In Nederland is een stille oorlog gaande tussen vastgoedondernemers en de veelal hoogbejaarde bewoners van serviceflats en hun erfgenamen. Inzet: het bezit en de toekomst van de wooncomplexen.

Projectontwikkelaars proberen de verouderde flats goedkoop in handen te krijgen, om ze te verbouwen of te slopen en te vervangen door nieuwbouw. Dat biedt winstkansen, want veel serviceflats staan op toplocaties. In Goes is dit nog niet aan de orde omdat het huurappartementen zijn. Maar hoe lang zal dit nog duren?

Bij de opening in 1969 bedroeg de huurprijs per maand meer dan tweemaal het minimumloon. Nu betaal je altijd nog een fors bedrag, maar is in Goes die huurprijs gedaald tot minder dan één minimumloon. Voor de warme maaltijd moet je zelf zorgen, maar daar zijn weer andere leveranciers voor.

Gepubliceerd 20 maart 2024

[Link Facebook](#)

BETJE EN EPIE

Van een mevrouw uit Dwingeloo ontvingen we een aantal foto's uit de nalatenschap van haar oma Abeltje Heida-Koops. In de jaren dertig van de twintigste eeuw heeft ze als dienstbode gewerkt op een boerderij te Kloetinge. Haar naam was toen nog Abeltje Koops. Op de envelop staat geschreven dat het ingesloten materiaal naar een historische vereniging in Zeeland moet worden gezonden.

Haar gegevens vinden we ook in het Zeeuws Archief, waar ze ongehuwd is en als 'protestantse dienstbode' ingeschreven staat van 13 mei 1930 tot 6 oktober 1930 te Kloetinge. Ze is geboren op 9 november 1906 in het Friese Elsloo en afkomstig uit Ooststellingwerf en vertrokken naar Weststellingwerf. Twee gemeenten die in Friesland naast elkaar liggen in een gebied dat 'de stellingwerfen' wordt genoemd.

In de envelop zitten een aantal foto's, krantenknipsels en wat correspondentie. In het begeleidende briefje staat de naam van de afzender met telefoonnummer. Het is de kleindochter die in het Drentse Dwingeloo woont. Gebeld om te vragen of ze meer informatie heeft. Het materiaal werd door haar moeder - de dochter van Abeltje - bewaard. Oma is al in de jaren zeventig overleden en moeder is nu 89 jaar ook al op leeftijd en is aan het opruimen. Moeder heeft historische interesse en vindt dat deze spullen naar Zeeland terug moeten.

Bij de stukken zit een foto van een jonge vrouw in Bevelandse klederdracht. De foto is gemaakt door A.W. Verschoore uit de Lange Vorststraat te Goes. Een bekende fotograaf. Op de achterzijde staat geschreven 'Bet Dagevos, maart 1931, overleden'. We vinden een Elisabeth Dagevos, Achterweg A222, Kloetinge, die geboren is op 11 maart 1904.

We vinden een huwelijksakte van 11 maart 1943 te Kloetinge. Het is midden in de Tweede Wereldoorlog. De 39-jarige Elisabeth Dagevos uit Kloetinge, manufacturierster, een oude benaming voor een handelaarster in textiel, garen, wol, textiel, band en knopen, trouwt met de 43-jarige timmerman Cornelis Corstanje uit Goes. Aan leeftijd en eerder gevonden geboortedatum te zien moet het Betje Dagevos zijn. Van Cornelis vinden we een geboorteakte van 27 februari 1900.

Ze is de dochter van Cornelis Dagevos, van beroep 'klein oandbouwer' en Jacomina Eversdijk. Moeder is dan al overleden. De ouders van de bruidegom zijn Jan Corstanje, van beroep 'tuinder' en Cornelia Oele. Ook zijn moeder is al overleden. Betje en Cornelis zijn niet eerder gehuwd geweest. Je kunt dus concluderen dat ze al op leeftijd waren toen ze met elkaar trouwden. Kinderen uit dit huwelijk zijn niet te vinden.

Bij de stukken meer foto's, sommige van fotograaf Verschoore, maar ook gewone 'familiekiekjes', met jaartallen 1927, 1929 en 1939. We komen namen tegen van Maatje en Jo der Weduwen, Plantlust Kloetinge, de heer en mevrouw der Weduwen-Hendriks. Als we op de laatste namen zoeken komen we alleen maar gegevens tegen uit de achttiende eeuw. We vinden geen aanknopingspunten voor de andere namen. Wie we op de foto's zien zal dus voor altijd wel een mysterie blijven.

Bij de stukken ook een zakje van de rookwarenhandel J. Ossewaarde, Noordstraat B 200, Ierseke. Deze is volgens de tekst op het zakje ook agent voor de Stoomvaartlijn Rotterdam - New-York / Canada. Ook een entreebiljet met nummer 33989 voor iets waar men 75 cent moet betalen en 10% gemakbelasting aan de gemeente Goes.

Het is een papiertje van het formaat 10x5 centimeter met aan weerszijden reclame van De Kleine Bazar, Goesche Courant en kippenvoer van Verbeem, die ook koffie, thee, cacao en margarine verkoopt.

En dan nog een brief die we bijna over het hoofd hadden gezien. Het ziet er uit als een stukje papier, dubbel gevouwen. Aan de ene zijde een luchtfoto van Middelburg, gemaakt door de K.L.M. Aan de andere zijde een kleine foto van Grand Hotel Britannia, Vlissingen. Het is de adreszijde met een postzegel van zes cent. Het poststempel is van 10 november 1932 en gericht aan: Mej. Eppie Koops, Boijl, Friesland (Post Zorgvlied). De afzender is B. Dagevos, Kerkplein, Kloetinge.

Als we het openvouwen blijkt het een brief te zijn van Betje aan Eppie, ze zijn dan 28 en 26 jaar. Eppie is dan al ruim een jaar vertrokken uit Zeeland. De twee dames, toen nog beiden ongehuwd, hebben een band voor het leven gekregen. En dan de plaatsnaam Zorgvlied? Het is het werkgebied van de Maatschappij van Weldadigheid, opgericht op 1 april 1818 om land in Drenthe te ontginnen. Nederland was zeer verarmd uit de Franse tijd gekomen, waarvan veel bedelarij en landloperij het gevolg waren. Veel van deze mensen werden door rechtbanken naar deze veenkolonies gestuurd. Daar is in 1893 het dorp Zorgvlied uit voortgekomen, genoemd naar een villa.

Het is het gebied waar Eppie Koops vandaan kwam. Maar wat stond er in die brief? We citeren enkele stukjes uit de brief die begint met 'Beste Ep' en die ondertekend wordt met 'gegroet van je Bets'. De brief is gedateerd op 8 november 1932 en begint met "Kom je even van harte feliciteren met je jaardag, ook thuis allen van harte geluk gewenscht." Eppie(of Abeltje, zoals ze formeel heet) heeft blijkbaar ook een vriend. Mogelijk de opa van onze inzender, want de brief gaat verder: "En ook je Jan van harte geluk gewenscht met zijn aanstaande vrouw. Want volgende jaar is het toch vrouw hè!" We zitten midden in een wereldwijde economische crisis, hetgeen ook uit de brief blijkt, want op de zin van het huwelijk met Jan volgt: "Of heb je het nog enkele jaren uitgesteld nu met die crisis?"

Ook lezen we iets over een zangkoor in Kloetinge, want Bets schrijft: "We hebben vanavond (het is Dinsdagavond dat ik aan je zit te pennen) vergadering van de Zang. En nu zal besloten worden of het volgende zomer op Kl. concours zal wezen of niet." Uit de brief blijkt dat het Kloetingse zangkoor in 1933 25 jaar bestaat. Blijkbaar hoopte men dat in dat jaar een zangconcours wordt georganiseerd. In de kranten van dat jaar vinden we verschillende zangconcoursen (Vlissingen, Wemeldinge, Middelburg), maar niet in Kloetinge.

Wat aanvankelijk een losse verzameling fotootjes en krantenknipsels leek, levert dan toch weer een stukje geschiedenis op van zo'n negentig jaar geleden. In de PZC vinden we de overlijdensadvertentie van Elisabeth Corstanje-Dagevos op 7 maart 1994 - enkele dagen voor haar negentigste verjaardag - te Goes. Haar man Cornelis Corstanje is dan al overleden.

Foto 1: Elisabeth Dagevos in 1931.

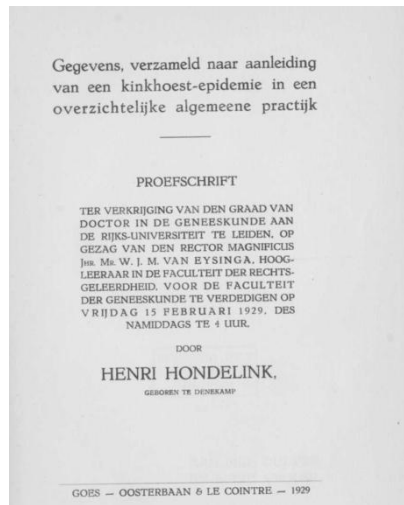
Foto 2: Foto met paarden. Hoeve Plantlust te Kloetinge?

Foto 3: uit 1930 met tekst achterzijde: "foto van mij en mijn verloofde ....auto". Mogelijk Abeltje Koops met verloofde Jan Heida.

Gepubliceerd 24 maart 2024

[Link Facebook](#)

HUISARTS HONDELINK

In het voorjaar van 1929 verschijnt bij drukkerij Oosterbaan & Le Cointe in Goes een proefschrift over een experimentele behandeling tegen kinkhoest. Het boek is geschreven door de voormalige huisarts van Krabbendijke en Waarde, dokter Henri Hondelink.

Kinkhoest is dan nog een ziekte waaraan veel baby's en kinderen onherroepelijk overlijden. Er circuleren onder huisartsen beproefde recepten voor tincturen (druppeltjes) tegen kinkhoest. Ze worden getrokken van "vleesch van gebraden muizen", sap van pissebedden, extract van Spaansche vliegen of met honingazijn van zeeajuin.

Ook worden er experimentele vaccins gebruikt, of krijgen zieke kinderen injecties met 80% alcohol in de zenuwbanen gespoten. En er zijn artsen die kinkhoest bestrijden met Röntgenstralen. Hun theorie is dat de buien worden opgewekt door vergrote klieren. Bij bestraling met Röntgenstralen zouden deze klieren kleiner worden waardoor de ziekteverschijnselen zouden verminderen.

Huisarts Hondelink heeft zijn eigen gedachten daarover. Hij concludeert: "veel van deze behandelingsmethoden zijn absoluut waardeloos en bovendien gevaarlijk". Hij ziet meer heil in het voorkomen van de ziekte via vaccins.

Maar de plaatselijke bevolking van Krabbendijke en Waarde is in meerderheid niet gediend van vaccins, dus zit de arts met een groot probleem. Hondelink geeft in zijn proefschrift ook een beschrijving van zijn dorpsgenoten en patienten. Die luidt als volgt: "Den Oost-Zuid-Bevelander is qua karakter vlak (middelmatic), zoowel in het goede, als in het kwade. Zijn geestelijke horizon is begrensd. Specifiek voor hem is zijn soberheid in voeding en behuizing. Hij loopt voor niets warm (zij die gelooven haasten niet). Hij heeft een ingeboren beschaving".

"De strijd met het water heeft hem onverzettelijk, volhardend en bovenal conservatief gemaakt Door deze laatste eigenschap mist hij echter alle initiatief. Het is dus begrijpelijk, dat er weinig verandering is gekomen in zijn houding tegenover allerlei vraagstukken".

"De woningtoestanden zijn in alle lagen van de bevolking betrekkelijk dezelfde, namelijk een-kamerwoningen met bedsteden. De voeding is bij allen karig en eenvoudig".

Henri Hondelink en zijn vrouw (zij is ook huisarts) arriveren in Krabbendijke midden in de epidemie van de Spaanse Griep in 1918. Ze zijn vervolgens allebei letterlijk dag en nacht in de weer om zieken te bezoeken en waar mogelijk levens te redden. Hun inzet maakt diepe indruk op de Zeeuwen.

Wanneer er vervolgens in 1922 en nogmaals in 1927 een kinkhoest epidemie ontstaat, krijgt Henri Hondelink het vertrouwen van moeders van zieke kinderen. Hij laat de moeders nauwgezet noteren wanneer hun kind welke symptomen vertoont en aan de hand daarvan schrijft hij behandelingen voor.

Deze gegevens van de moeders gebruikt Hondelink in de jaren erna voor zijn proefschrift over kinkhoest. Maar wat moet je als huisarts doen wanneer ouders een vaccin weigeren?

Tijdens de eerste epidemie in 1922 raakt ook het oudste kindje van het artsenkoppel besmet; hun dochtertje Hendrika Wilhelmina. In het gezin is dan juist 6 weken eerder een zoontje Arend Jan geboren en de ouders begrijpen meteen dat hij in levensgevaar is wanneer hij ook besmet zou raken.

Zuigelingen kunnen namelijk al 10 dagen na de geboorte kinkhoest ontwikkelen en de algemene regel is: hoe jonger een kind is, hoe kleiner de overlevingskansen. De baby wordt dus meteen in isolatie geplaatst terwijl zijn zusje een vaccin krijgt - wat voor haar niet helpt.

Het meisje knapt pas zienderogen op na een dagje aan zee. "De uitwerking was frappant. De algemeene toestand verbeterde met den dag, de buien namen sterk in quantiteit en qualiteit af", schrijft haar vader in zijn proefschrift. En het pasgeboren zoontje blijft vrij van symptomen, tot grote opluchting van zijn ouders.

Maar drie jaar later krijgt het zoontje alsnog kinkhoest. Omdat het vaccin helemaal niets uitrichtte bij zijn zusje, besluit Henri Hondelink om zijn zoontje te behandelen met "een preparaat, dat volgens mijn vader den kramphoest en het braken zeer goed beïnvloedde". En dat preparaat blijkt boven verwachting te werken.

Het gaat hier om "het Drosithym Joh. Bürger", en huisarts Hondelink besluit om dit zelfde medicijn vervolgens ook tijdens de epidemie van 1927 te gebruiken bij kinderen die om Godsdienstige redenen niet gevaccineerd mogen worden van hun ouders.

In ongeveer 50% van de gevallen gaf het preparaat goede resultaten terwijl vaccinatie bij 60% van de kinderen een verlichting van de ziekte gaf - volgens de statistieken die Hondelink bijhoudt voor zijn proefschrift.

"Wij waren toen zeer tevreden over de werking van Drosithym" schrijft Hondelink, "wijl de specifieke kinkhoest-verschijnselen in weinige dagen tot het verleden behoorden".

Drosithym dankt zijn naam aan de twee gastheren: het plantje *Drosera rotundifolia* (zonnedauw) en thijm (*thymus serpyllum*). Van de thijm wordt de olie gebruikt, van de zonnedauw de dauwdruppels die aan de uitsteeksels van de bladeren hangen. Drosithym is overigens niet zomaar zelf te maken, het moet in een gespecialiseerd laboratorium worden geprepareerd.

In 1928 wil het artsenechtpaar verhuizen naar Utrecht, waar mevrouw dokter Hondelink (ze heet Hendrika Wilhelmina Voorthuysen) een baan heeft aanvaard in een kinderkliniek terwijl haar man zich aan de universiteit verder wil gaan specialiseren als neus- keel- en oorarts.

Maar op Krabbendijke en in Waarde valt dat besluit niet goed. Het gemeentebestuur voelt zich overvallen en ervaart het vertrek als een groot gemis. Mevrouw dokter Hondelink heeft namelijk het eerste consultatiebureau voor zuigelingen geopend op Krabbendijke en dat werd algemeen gezien als een grote aanwinst.

Ook de krant schrijft er uitgebreid over. “Veel moeders, die wekelijks met hun kinderen op het consultatiebureau verschijnen, zullen mevrouw Hondelink noode zien vertrekken, want zeer veel heeft zij als bekwaame dokteres gedaan voor de gezondheid van de kinderen terwijl haar man zich geheel kon wijden aan de oudere patiënten”.

Henri Hondelink wordt uiteindelijk directeur van het Gemeente Ziekenhuis aan de Bergweg in Rotterdam. Hij overlijdt op 64-jarige leeftijd in april 1957. Zijn vrouw Hendrika Wilhelmina Voorthuysen overlijdt op 28 maart 1940 te Utrecht, ze werd 48 jaar.

Anderhalf jaar na het overlijden van zijn vrouw hertrouwt Henri Hondelink op 14 augustus 1941 te Oudenrijn met de dan 32-jarige Maria Zegerina van der Linde, geboren in Dreischor. Het huwelijk eindigt drie maanden later in een echtscheiding. Helaas was er nergens een foto beschikbaar van het artsen-echtpaar Hondelink.

Foto: Voorblad van het proefschrift van huisarts Hondelink.

Gepubliceerd 26 maart 2024

[Link Facebook](#)

DE ZAK

Hoe zag het dagelijkse leven er ongeveer 350 jaar geleden uit in de Zak van Zuid-Beveland? Een glimp daarvan kunnen we opvangen uit de kerkelijke actaboeken en de administratie van de rechtspraak. Zo is er een beperkt aantal documenten bewaard gebleven van de poeldorpen 's Heer Abtskerke en Sinoutskerke. Zij vormden in 1666 een gezamenlijke nieuwe kerkgemeenschap met een eerste eigen predikant. Een artikel uit de Nieuwsbrief van de Stichting Behoud de Zak van Zuid-Beveland (BZZB) van februari 2024.

Op basis van andere bronnen weten we dat er binnen het grondgebied van 's Heer Abtskerke op dat moment zo'n zeventien huizen bewoond werden, en binnen Sinoutskerke waren dat er ongeveer zestien. De beide dorpen waren vermoedelijk grotendeels zelfvoorzienend, want er was bijvoorbeeld geen bakker. En verder woonden ze natuurlijk midden in de Poel. Dat betekende dat er weinig akkers waren en vooral veel weilanden met een erg hoge grondwaterstand.

Beide dorpen beschikten daarom over een eigen schotter. Dat was een officieel benoemde functionaris die losgebroken en rondzwerfend vee ging vangen, waarna de dieren werden opgesloten in de schotte; een stukje weiland met vooral een heel stevig hek er omheen. Daar wachtten de dieren dan tot hun eigenaar ze kwam vrijkopen. En het hoge hek moest natuurlijk ook dienen om te verhinderen dat de eigenaar er met zijn vee vandoor ging zonder de schotter te betalen.

Daarnaast leverde de schotter van 's Heer Abtskerke ook diverse betaalde hand-en spandiensten aan de kerk. In 1660 moet hij "bruggen leggen ende de steenpat repareren", en samen met Willem Marinissen wordt hij betaald "over 't schueren van de kercke ende den trasback ende goten schoon te maken". In 1661 moet hij "de steepiessen legghen" en in 1662 krijgt hij "£ 1 over schoonmaken van de drinck pitten". Daarnaast wordt hij nog eens afzonderlijk uitbetaald "voor derry in te draghen en wagons te onbieden".

Het is moeilijk om precies te achterhalen waar iedereen in de Poel exact zijn boterham mee verdiende. Vermoedelijk werkten veel gezinnen tijdens lange wintermaanden in de wolnijverheid. We weten bijvoorbeeld dat de weduwe Krubbe uit Nisse leefde van het breien van wollen kousen. Wellicht vervaardigde ze ook zelf haar eigen garens. En die garens kwamen dan hoogstwaarschijnlijk van haar zoon Hubrecht, die een kudde had van minstens 90 schapen.

We weten dit, omdat al die 90 schapen een keer losbraken, op drift raakten en in de schotte van 's Heer Abtskerke belandden. Hubrecht wilde niet betalen voor hun vrijlating en begon een tevergeefse rechtszaak tegen de schotter. Hubrecht en zijn moeder waren trouwens geen onbekenden voor het gerecht; ze hadden over vrijwel alles met iedereen ruzie wanneer er ergens voor betaald moest worden.

Andere dorps- en streekgenoten waren wevers die in hun woonvertrek een groot weefgetouw hadden staan waarop ze lakenstoffen konden weven. Die werden dan verkocht op de markt in Goes. En uiteraard had iedereen zijn eigen moestuin.

Verder beschikten zowel Sinoutskerke als 's Heer Abtskerke over een eigen schout. Het werd ondoenlijk geacht dat één schout de beide dorpen kon behappen. Een schout was multifunctioneel. Hij moest uit naam van de Ambachtsheer de orde bewaken, hij moest recht spreken en hij was ook hoofd van het dorpsbestuur. Ook tijdens vergaderingen in de consistorie, wanneer de zondagspreek werd

voorbereid door de predikant en het kerkbestuur, werd de aanwezigheid van de schout gewenst. En daarnaast zal hij ook wel zijn eigen groenten hebben geteeld en zijn eigen varkens hebben geslacht.

Vervolgens beschikten de beide dorpen over een secretaris en een schoolmeester - een deel van de kerk van 's Heer Abtskerke fungeerde als schoollokaal. Met name de schoolmeester van 's Heer Abtskerke was een nogal overrijverig type die graag aan de kerkenraad kwam vertellen welke dorpsbewoners zich hadden misdragen, zodat ze tijdens de consistorie berispt konden worden.

Officieel was er sedert het einde van de 80-jarige oorlog vanaf 1648 vrijheid van godsdienst in Zeeland, maar dat gold in de praktijk alleen voor de protestanten. De katholieken werden door de protestantse elite actief gediscrimineerd. Ze mochten officieel geen eigen kerken hebben of kerkelijke bijeenkomsten houden en ze werden ook beschouwd als onbetrouwbare types, omdat de oorlog met de katholieke Spanjaarden nog vers in het geheugen lag.

Het nieuw gevormde kerkbestuur van Sinoutskerke en 's Heer Abtskerke was op zijn zachtst gezegd nogal fanatiek in de leer. Hun hoogste ideaal was dat alle "broeders en susters" van de kerkgemeenschap in perfecte harmonie zouden samenleven, uiteraard zonder dronkenschap, seks buiten het huwelijk, vechtpartijen of erger nog: sympathie voor de kerk van Rome.

Dat al die idealen voor de meeste dorpsbewoners veel te hoog gegrepen waren drong niet altijd door tot de kerkbestuurders. Veel dorpsbewoners waren voornamelijk lidmaat geworden uit opportunisme, en zeker niet omdat ze hartstochtelijk verlangden naar een puriteins leven. Binnenskamers vonden ze het katholieke geloof veel sympathieker en ze begrepen ook niet allemaal wat daar dan zo erg aan was.

Het gevolg was een veelal heimelijk verzet tegen de leden van het kerkbestuur en hun predikant, en een soms openlijk en soms heimelijke ondergraving van hun pogingen om gezag te verwerven. Uit de aantekeningen van de dienstdoende predikant van omstreeks 1683, blijkt dat die aanvankelijk geen idee had dat hij achter zijn rug door het halve dorp werd uitgelachen.

In die periode is de kerkenraad volledig toegespitst op het openlijk berispen en dus ook publiekelijk vernederen van lidmaten. Wie zich niet puriteins gedraagt wordt gesommeerd om naar de consistorie te komen. Daar worden ze berispt door het kerkbestuur en worden ze gedwongen hun nederige excuses aan te bieden, op straffe van uitsluiting.

In het consistorieverslag van 27 juni 1683 lezen we over de ergste zonde uit die tijd, namelijk: "Den kerckenraet verstaet dat Adriaen Gysels die naer Antwerpen geweest is om den Ommeganck aen te schouwen daer over sal gesuspendeert werden van de tafel des Heeren. Als ook dat den Schout Pieter Gysel ernstich sal aengesproken ende overtuicht werden omdat hij sijn kinderen toegestaen heeft naer den Antwerpsen Ommeganck te gaen, te meer omdat hij oock oordeelt".

Op 6 oktober 1685 gaat de dominee met een ouderling op huisbezoek bij schout Pieter Gysel maar ze krijgen hem niet te spreken "alsoo hij speel gaen rijden was, ende dat wij tegens de meidt seiden dat wij hem graegh hadden willen spreekken, ende dat hij soude maecken naer de voorbereidingsh predicatie in de consistorie te komen, die daer op seide, dominee, ik sal het wel seggen, maer ik loof niet dat hij sulcks doen sal".

De reden van het huisbezoek is dat de schout nogal spottend spreekt over de bijeenkomsten in de consistorie; hij noemt ze "de dagh van rechte". De consistorie zelf noemt hij "dat kot". De dominee was van plan om de schout "ernstelijck aen te spreken ende aen te toonen hoe qualick het van hem gedaen was". Maar het duurt meerdere maanden voordat Pieter Gysel zich laat vangen voor zo'n gesprek.

Het vormt een beetje de rode draad in de verslagen van de consistorie: bijna elke keer wanneer de predikant op pad gaat voor zijn huisbezoeken, treft hij alle bewoners thuis behalve de persoon die "ernstelijck" toegesproken had moeten worden. Op den duur begint het ook de predikant zelf op te vallen dat dit toch allemaal wel erg toevallig is.

En wanneer hij wel iemand thuis treft, dan raakt die persoon vaak "buyten sinnen en onbequaem om te spreekken". Het gesprek eindigt dan in een scheldpartij richting de predikant.

Anderen houden het hoofd koel tijdens de ongevraagde huisbezoeken en verklaren gedecideerd dat ze helemaal niks misdaan hebben en ook niet van plan zijn om excuses te komen aanbieden in de consistorie. Maar de predikant weet van geen opgeven; de excuses ten overstaan van de hele kerkgemeenschap moeten er komen.

Uiteraard wonen er ook hele brave en onderdanige mensen op Sinoutskerke en 's Heer Abtskerke. Die komen dan tijdens de consistorie deemoedig zeggen dat ze beloven dat ze zich nooit meer strontzat in het openbaar zullen vertonen. Waarna ze er aan toevoegen dat ze zelf eigenlijk niet geloven dat ze daar ooit toe in staat zullen zijn.

We weten helaas niet hoe de machtsstrijd is afgelopen, daar in 's Heer Abtskerke en Sinoutskerke omstreeks 1680. Het verslag van de consistorie eindigt abrupt midden in een zin en de overige pagina's van het boek ontbreken, terwijl het allemaal best spannende verhalen zijn die daar opgetekend stonden. Waarom de rest van het verslag is verdwenen, weten alleen de personen die het opzettelijk of per ongeluk vernietigd hebben...

De afbeeldingen tonen 's Heer Abtskerke circa 1798 [bron: beeldbank Zeeuws Archief] en Sinoutskerke circa 1950 [bron: Beeldbank Zeeuws Archief] en de Ommeganck te Antwerpen circa 1680 [bron: Rijksarchief Amsterdam].